

ТЕМА

«Непрохідний бал» для юриста

Експертне обговорення результатів аналітичного дослідження за результатами вступних іспитів у магістратуру за технологією ЗНО 2018 року та основних положень Концепції розвитку юридичної освіти, яке відбулося за участі міністра освіти і науки Лілії Гриневич та міністра юстиції Павла Петренка, підтвердило, що чимало вищих навчальних закладів «дають дуже низьку якість юридичної освіти».

«Дослідження, презентоване тут сьогодні, дає нам з вами важливі сигнали, які ми мусимо враховувати в подальшому плані своєї роботи, — зазначила міністр освіти і науки Лілія Гриневич. — Наприклад, ми бачимо, що минулого — 2018 року — контингент вступників став не сильнішим, а слабшим, порівняно з 2017 роком».

Знаковим є також низький рівень володіння іноземною мовою серед вступників до магістратури, продовжила міністр. Причому, впродовж навчання на бакалавраті за спеціальністю «Право» студенти подекуди навіть втрачають рівень володіння мовою, який мали після випуску зі школи.

Павло Петренко наголосив, що шкода від роботи непрофесійного юриста може бути глобальнішою та серйознішою за лікарську помилку, тому якість юросвіти відіграє вирішальне значення.

«Зараз є низка вишів, що створили юридичні факультети виключно для заробляння грошей, — заявив Павло Петренко. — Ми разом з МОН просуваємо Концепцію реформи юридичної освіти, вона передбачає механізми, які вплинуть на якість юридичної освіти».

Так, проект Концепції передбачає жорсткіші вимоги до акредитації освітніх програм за спеціальністю «Право». Також мають бути підвищені вимоги до рівня прохідного балу для вступу на юридичні спеціальності. Буде змінений і зміст освіти — на базі сучасного професійного стандарту розроблятимуться нові освітні стандарти.

Концепція також передбачає впровадження єдиного кваліфікаційного іспиту після магістратури. Він перевірятиме підготовку юриста як щодо компетентностей, які юрист отримав на бакалавраті, так і в магістратурі.

Нагорода за високі успіхи в науці!

Кращі науковці за підсумками минулого року отримали Державні премії України в галузі науки і техніки та свідоцтва лауреатів премії Президента України

Молода надія української науки та її великий авторитет

Їх понад 200: лауреатів Державних премій в галузі науки і техніки та премій Президента України для молодих учених за дослідження у медицині, астрономії, фізиці, енергетиці, оборонній галузі, екології, агропромисловості тощо. Нагородження відбулося за участі міністра освіти і науки Лілії Гриневич та президента НАН України академіка Бориса Патона.

15 Державних премій отримали 118 науковців — представників вищих навчальних закладів та наукових установ НАН України. Розмір Державної премії нинішнього року становить 300 тисяч гривень. Ще 40 премій одержали 87 молодих вчених, кожна премія по 40 тисяч гривень.

Серед робіт, що одержали високе державне визнання: «Якісні методи дослідження моделей математичної фізики», «Методи та новітні підходи до проектування, управління і застосування високопродуктивних IT-інфраструктур», «Радіовипромінювання Всесвіту на декаметрових хвилях», «Розробка і впровадження конденсаторів парових турбін атомних електростанцій», «Електротехнологічний комплекс виробництва кабельних систем надвисоких напруг», «Новітні технології діагностики і лікування бойової вогнепальної травми та її наслідків» тощо.

Успіху завдячав сприяла спільна робота працівників наукових установ, університетських учених, а також представників виробничих колективів. Серед наукових установ високою державною нагородою були відзначені, зокрема, учені Інституту математики, Інституту прикладних проблем механіки і математики імені Я.С.

Підстригача, Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова, Фізико-технічного інституту низьких температур імені Б.І. Веркіна, Радіоастрономічного інституту, Інституту електрозварювання імені Є.О. Патона, Інституту проблем машинобудування імені А.М. Підгорного, Інституту електродинаміки, Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут», Інституту загальної та неорганічної хімії імені В.І. Вернадського, Інституту хімії поверхні імені О.О. Чуйка, Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії імені В.П. Кухаря, Інституту мікробіології і вірусології імені Д.К. Заболотного, Інституту біології клітини НАН України. Серед університетських вчених державну нагороду отримали представники національних університетів - Київського імені Тараса Шевченка, Харківського імені В.Н.Каразіна, Львівського імені Івана Франка, «Києво-Могилянська академія», ВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Національних технічних університетів — «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та «Дніпровська політехніка», інші виші.

Нинішнього року Державну премію в галузі науки і техніки лауреати одержували вже ювілейний 50-й раз. Премію Президента України для молодих учених засновано неповних 20 років. Її вручають молодим науковцям до 35 (до 40 — для докторів наук або тих, хто навчається в докторантурі). Найбільше премій нинішнього року отримали роботи математичного (11), фізико-технічного (6), хімічного (6) та суспільно-гуманітарного (6) напрямів.

ОФІЦІЙНО

Доступ до Scopus та Web of Science відкрито!

Міністерство освіти і науки України забезпечило підключення вишів та наукових установ до баз даних Scopus та Web of Science за кошти бюджету. Про це повідомив очільник директорату науки МОН Дмитро Чеберкус під час Міжнародної конференції з наукометрії та бібліометрії SBC Kyiv 2019.

Передплата надається для всіх закладів — незалежно від відомчого підпорядкування. ДНТБ почало приймати заявки на підключення ще з 20 травня, а з 1 червня доступ було відкрито. Дмитро Чеберкус закликав університети та наукові установи активніше подавати заявки.

«Ми плануємо до кінця червня завершити підключення більшості закладів до баз даних. Хочу нагадати, що передплата забезпечується на рік з можливим продовженням цього терміну», — сказав керівник директорату. Більшість із підключених нині закладів —

наукові установи, переважно підпорядковані НАН та галузевим академіям наук.

«Це важливе підтвердження правильності нашої політики, — зазначив очільник директорату. — У 2017-2018 роках ми забезпечили коштом бюджету доступ до баз даних низки закладів, підпорядкованих МОН. Нині ж, коли можливість підключення відкрита для всіх відомств, бачимо позитивну динаміку підключення установ Національної та галузевих академій наук. Не так активно, але подають заявки і заклади, підпорядковані іншим міністерствам».

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ:

2 стор. Як розбудувати систему забезпечення якості вищої освіти в Україні?

3 стор. Болонський процес: досягнення і проблеми вищої освіти України

Як розбудувати систему забезпечення якості вищої освіти в Україні?

Про це йшлося на Міжнародній конференції, організаторами якої стали Міністерство освіти і науки України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, Спілка ректорів вищих навчальних закладів України, Національний Еразмус+ офіс в Україні, а також Національна команда експертів з реформування вищої освіти (HERE team), Британська Рада в Україні, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Київський національний торговельно-економічний університет (КНТЕУ), на терені якого і відбувався захід.

Відповідною була й аудиторія конференції: керівники закладів вищої освіти, фахівці, очільники освітніх програм, експерти, викладачі англomовного навчання, студенти.

Важливість проблем зумовила й високе представництво на конференції. Про якість вищої освіти як пріоритет державної політики у цій сфері говорила міністр освіти і науки України Лілія Гриневич. Свій погляд на реалізацію поставлених завдань висловили міжнародні гості, експерти, серед яких - експерт Британської Ради, член парламенту, міністр освіти Великобританії (2002-2004) Чарльз Кларк та голова Національної ради науки та вищої освіти Республіки Польща, державний секретар Міністерства науки і вищої освіти (2009 — 2012), голова Національного комітету з акредитації (2005 — 2007) Збігнев Марчіняк.

Лілія Гриневич зазначила, що в системі забезпечення якості вищої освіти відбувається зміна ідеологічних засад: від контролю й примусу — до розвитку і поліпшення. Тож нині необхідно перейти від кількісних параметрів до якісних, від механістичного оцінювання окремих показників — до комплексної оцінки цілісного розвитку освітніх програм, від монополії держави — до синергії рівноважливих партнерів.

...Пленарні засідання, панельні дискусії, засідання секцій... Зміна форматів давала

змогу зусібіч обговорити питання, серед яких на перший план виходила філософія забезпечення якості вищої освіти в Україні. Запитань виникало чимало. Приміром, у якому співвідношенні мають бути примус і стимул, контроль і підтримка, співпраця й конкуренція, хто є основним гарантом якості: університет чи держава? І яким є досвід Європи та України?

Голова Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти Сергій Квіт вважає проблемою те, що концепція вищої освіти в країні домінує над концепцією якості. Нині до вишів вступає біля 80% випускників шкіл. Але наявність диплому не гарантує високу кваліфікованість випускника, і це сьогодні відчувається у всіх сферах професійного і суспільного життя країни. На вищу освіту все ще тисне рудимент «радянських стереотипів і принципи політичної доцільності». До того ж, існує фундаментальний брак коштів. «Незважаючи на те, що освітня галузь фінансується на рівні 6% ВВП, що співставно з провідними за рівнем освіти країнами, Україна має порівняно невеликий ВВП, тому не може виступати реальним конкурентом в глобальному контексті. Те ж стосується загрозливо мізерного фінансування наукових досліджень», — стверджує Сергій Квіт. На думку голови НАЗЯВО, надто повільно відбувається «перехід від державного замовлення до базового фінансування на підставі об'єктивних критеріїв якості з усіма супутніми наслідками, передачею в руки закладів вищої освіти необхідних фінансових важелів для власного розвитку».

Сьогодні НАЗЯВО розробляє нову нормативну базу. Уже підготовлено низку документів, серед яких — проект Положення про акредитацію освітніх програм. В обговоренні його взяла участь широка громадськість. На часі — розроблення нормативних документів щодо створення спецрад із захисту дисертацій, акредитації закладів вищої освіти, незалежних акредитаційних агентств. За-

Обговорення проблем на міжнародній конференції

тверджено список зарубіжних агентств, що входять до Європейського реєстру із забезпечення якості вищої освіти (EQAR), висновки яких визнаватимуться в Україні. Тобто вітчизняні виші зможуть звертатися за акредитацією не тільки до НАЗЯВО, а й до будь-якої зарубіжної установи із цього списку. Та й акредитація освітніх програм — це не набір довідок чи установчих документів. Насамперед — це здатність університету забезпечувати якісний освітній процес. На цьому зосереджуватиме свою увагу Національне агентство. Нині вже оголошено відкриті конкурси на створення пулу експертів та відбору кандидатів до галузевих експертних рад. Близька до завершення нормативна база щодо апеляцій, спеціалізованих вчених рад та щодо дотримання академічної доброчесності.

За словами польського очільника Національної ради науки та вищої освіти Збігнева Марчіняка, система оцінювання якості повинна спиратися на синергію всіх учасників процесу: міністерства, органу з акредитації, а також академічної спільноти і студентів.

Невипадковим є обговорення на конференції англійської мови — як інструменту модернізації вищої освіти та європейської інтеграції України. Заступник міністра освіти і науки Юрій Рашкевич назвав серед ймовір-

них кроків — встановлення для абітурієнтів рівня володіння англійською мовою на рівні B1, поширення Єдиного вступного іспиту на всі магістерські спеціальності, оцінювання якості вивчення англійської мови під час інституційної акредитації і навіть встановлення вимог до викладачів англійської через затвердження професійного стандарту.

Надзвичайно нагальною є проблема формування мережі експертів із забезпечення якості вищої освіти. Якими вони мають бути? Які ключові вимоги до їхньої компетентності? Яким є досвід міжнародних проектів? Трансфер європейських технологій та кращі практики українських університетів. Продовження розмови відбулося на секційних засіданнях. На одній з них йшлося про дослідження та оцінювання якості вищої освіти — про технології, методики, критерії, індикатори кількісних та якісних досліджень у сфері зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості, а також статистичну базу досліджень. На іншій — про акредитацію програм та міжнародними стандартами. Ще одна — розглядала участь стейкхолдерів у гарантуванні якості освітніх програм, європейський та національний досвід включення різних категорій стейкхолдерів у розвиток та забезпечення якості цих про-

грам, українські практики взаємодії зі стейкхолдерами, проблеми при їх реалізації, приклади вдалих вирішень, які піддаються мультиплікації.

Алгоритм нової акредитації освітніх програм Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, дотримання європейських стандартів, вимоги та регулювання сфери акредитації, процеси та процедури, а також сфера відповідальності закладів вищої освіти та НАЗЯВО — ця тематика викликала великий інтерес у учасників конференції.

З кінця травня стартував конкурсний відбір експертів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Заяви-анкети приймаються до 28 червня. У НАЗЯВО зауважують, що ключовим елементом акредитації освітніх програм є оцінка діяльності закладу вищої освіти за цією програмою незалежною візною експертною групою. Такі експертні групи включатимуть двох авторитетних викладачів, у яких є досвід відповідної освітньої діяльності та представника студентства, у якого є досвід навчання за відповідною спеціальністю. НАЗЯВО сподівається створити кваліфіковану команду експертів, яка проводитиме акредитаційні експертизи за всіма спеціальностями. Зі свого боку агентство пропонує навчання та сертифікацію за програмою тренінгів, організаційну підтримку, методичні рекомендації тощо.

Висока якість вищої освіти є нині світовим і, зокрема, європейським трендом, говорили учасники конференції. Для України це також дуже важливе завдання. Одним з ключових кроків у цьому напрямі є новий підхід до акредитації освітніх програм вишів. Усі необхідні документи, рекомендації та інструкції будуть розміщені в вільному доступі на сайті НАЗЯВО.

«Ми бачимо своє завдання в тому, щоб допомагати вишам в їхньому якісному зростанні», — заявив з цього приводу Сергій Квіт.

Ольга ЛАПІНА

АКТУАЛЬНО

Є у реформ початок, немає у них кінця

У Міністерстві освіти і науки почали працювати робочі групи, які мають підготувати пропозиції та проекти рішень для подальших змін у науковій сфері. Йдеться про впровадження Плану заходів щодо реформування вітчизняної наукової сфери, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України.

У червні відбулося перше засідання робочої групи з підготовки пропозицій щодо засад функціонування в Україні системи незалежної експертизи державних цільових наукових та науково-технічних програм та наукових проектів. До нього долучилися представники НАН, національних галузевих академій наук, Наукового комітету Нацради з питань розвитку науки і технологій, наукових установ та закладів вищої освіти.

Відкриваючи засідання, заступник міністра освіти і науки Максим Стріха зауважив, що

нормативну базу, що регулює проведення наукової та науково-технічної експертизи в Україні, було ухвалено понад 15 років тому. А отже вона, відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», потребує перегляду.

Гендиректор директорату науки МОН Дмитро Чеберкус окреслив ключові питання, на які немає однозначних відповідей. Йдеться, зокрема, про визначення статусу «державної експертизи»; про необхідність перегляду загальних вимог, що дає право особі проводити наукову та науково-технічну експертизу; про доцільність залучення іноземних експертів до проведення експертиз, а також випадків, коли таке залучення необхідне; про захист інформації та національних інтересів у разі залучення іноземних експертів. Йшлося також про виплату винагороди експертам та

компенсації витрат, пов'язаних із виконанням ними експертних функцій, про межі відповідальності експертів за результати експертизи та осіб, що приймають управлінські рішення на основі хибних експертних висновків.

Узгоджені пропозиції робоча група має подати до 31 липня, потім вони будуть опрацьовані у Міністерстві освіти і науки та впроваджені у нормативно-правові акти.

На початку червня відбулося також перше засідання робочої групи з проведення огляду витрат державного бюджету у сфері освіти і науки в частині проведення наукових досліджень закладами вищої освіти та науковими установами, що належать до сфери управління МОН.

Вперше такий огляд було проведено торік в пілотному режимі на базі 5 міністерств. Нинішнього року Кабінет Міністрів своїм роз-

порядженням «Про проведення у 2019 році оглядів витрат державного бюджету в окремих сферах» продовжив цю практику.

На засіданні робочої групи Дмитро Чеберкус представив інформацію про стан використання Міністерством освіти і науки бюджетних коштів на наукову та науково-технічну діяльність. Члени робочої групи обговорили проект плану-графіка проведення огляду витрат та визначили завдання на найближчий період. Звіт необхідно буде подати на розгляд Кабінету Міністрів до 1 грудня. Рішення, що буде ухвалено за підсумками огляду, стане підставою для внесення пропозицій до Бюджетної декларації та проекту Державного бюджету на плановий період.

Ще одним кроком у реформуванні української наукової сфери є перегляд переліку пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки. Ці питання обговорювалися на засіданні робочої групи з підготовки пропозицій що-

до перегляду цього переліку та механізму їх реалізації.

Розпочинаючи дискусію з цього приводу, заступник міністра освіти і науки Максим Стріха зазначив, що сьогодні система пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки є неефективною та незбалансованою. Тож завданням робочої групи має стати розроблення нової системи пріоритетних напрямів, які базуватимуться на проголошених ООН Цілях сталого розвитку, спрямованих на забезпечення збалансованого розвитку суспільства, а сфера науки та інновацій має стати рушієм ефективних змін.

Робоча група обговорила та підтримала ідею об'єднання в єдиний перелік пріоритетів розвитку науки та інновацій. В основу його буде покладено результати фортсайтного дослідження, яке нині проводить УкрІНТЕІ. Підсумують роботу на початку осені, а пропозиції робочої групи стануть основою для публічних консультацій, що триватимуть до кінця року.

РОЗДУМИ ПРО ВАЖЛИВЕ

ПРЕЗИДІЯ НАН УКРАЇНИ РОЗГЛЯНУЛА

Болонський процес: досягнення і проблеми вищої освіти України

У новітніх енциклопедичних виданнях Болонський процес трактується як утворення єдиного європейського простору вищої освіти для забезпечення світової конкурентоспроможності фахівців регіону.

У вітчизняному освітньо-науковому середовищі застосування такого термінологічного поняття пов'язане із двома діаметрально протилежними, різновекторними підходами. Перший — втілений у так званій «болонізації», яка уособлює негативне смислове значення цього терміну, оскільки зорієнтована на механічне перенесення зарубіжного досвіду у царину національної системи освіти. Другий — асоціюється з об'єктивно обумовленими євроінтеграційними чинниками і процесами, розуміння яких здатне забезпечити гармонійний і збалансований розвиток системи вищої освіти.

Історичні витоки Болонського процесу сягають підписання у 1998 р. (Болонья, Італія) «Великої хартії університетів». Цього року в Парижі чотири міністри освіти — Великобританії, Німеччини, Італії та Франції ухвалили Сорбонську декларацію «Про гармонізацію архітектури системи вищої освіти в Європі».

Насправді Болонський процес започатковано 19 червня 1999 р. Цього дня в італійській Болонії відбулася перша зустріч 29 європейських міністрів, що відповідають за вищу освіту, та ухвалено спільну Болонську декларацію «Європейська зона вищої освіти».

19 травня 2005 р. у місті Берген (Норвегія) на конференції європейських міністрів, що відповідають за освіту, прийнято комюніке «Загальноєвропейський простір освіти — досягнення цілей». На конференції було зазначено, що європейський простір вищої освіти — це не єдина уніфікована система, а сукупність національних систем, які розвиваються відповідно до спільно узгоджених принципів.

Одним із важливих підсумків роботи форуму стало приєднання до Болонського процесу України, Вірменії, Грузії, Азербайджану, Молдови. Нині приєдналися вже 47 країн Європи. Підписавши Болонську угоду, Україна взяла зобов'язання запровадити підготовку фахівців вищої кваліфікації, яка базується на двох циклах навчання (бакалавр і магістр) та єдиної європейської кредитно-трансферної системи навчання. Відповідно до цієї декларації наша країна має забезпечити конвертованість дипломів своїх вишів в Європі, а студентів — вільними у виборі дисциплін і місця навчання, а також привести систему якості національної вищої освіти у відповідність до європейських стандартів.

На честь 10-ліття Болонського процесу, в 2010 р. на конференції міністрів Європи (Будапешт — Відень, Угорщина — Австрія), було анонсовано утворення єдиного європейського освітнього простору. І хоча ми розуміємо, що це один із пріоритетів України, треба взяти до уваги також проблеми та перешкоди, що виникають на шляху впровадження Болонської декларації.

Ставлення вітчизняних дослід-

Анатолій ПАВКО

ників до Болонського процесу є суперечливим, а в окремих випадках і відверто негативним. Деякі експерти з освітніх питань навіть вважають, що Болонська система — це «контрольний постріл у голову української вищої освіти».

Справді, наша освіта має свої традиції. Доречно нагадати, що після того, як СРСР вперше у світі запустив у космічний простір штучний супутник Землі, в одній з авторитетних американських газет з'явилася стаття під назвою «Що знає Іван, чого не знає Джон?» США почали активно переймати кращі здобутки та інновації в системі освіти. Натомість, нині вищі навчальні заклади України намагаються механічно, без врахування специфіки національних освітніх традицій застосовувати досвід, запозичений в європейських країнах. Подекуди це супроводжується ігноруванням та втратою фундаментальних досягнень вітчизняної освіти.

На Конференції міністрів, яка відбулась минулорічного травня у Парижі, було прийнято Паризьку декларацію та Звіт про імплементацію Болонського процесу. Аналіз результатів і документів цього форуму було присвячено VII міжнародну науково-практичну конференцію «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу», яка відбулась 27 листопада, в залі засідань вченої ради КНУ імені Тараса Шевченка. Учасниками її стали понад 160 науковців з України та європейських країн. 120 з них були представлені керівниками вищих навчальних закладів. Голова спілки ректорів ВНЗ України, ректор КНУ імені Тараса Шевченка, академік НАН України Леонід Губерський підкреслив, що матеріали конференції мають активно і послідовно впроваджуватися в науково-педагогічний процес університетів.

Лейтмотивом виступів міністра освіти і науки України Лілії Гриневич, національних експертів з реформування вищої освіти, представників Європейських асоціацій та студентів була ідея про те, що Болонський процес надав динамічного розвитку вищої освіти як в європейських країнах, так і в Україні.

Як засвідчує Звіт про імплементацію положень Болонського процесу 2018 р., прогресу було досягнуто у запровадженні «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти». Разом з тим, у реалізації реформ, скерованих Болонським процесом, між європейськими країнами залишаються відмінності.

У Паризькій декларації підкреслюється, що основною місією Болонського процесу, стратегічною метою структурних реформ у сфері вищої освіти є належне забезпечення, а в перспективі й покращення якості навчання та викладання. Просування в академічній кар'єрі, як наголошують автори документу, має будуватись на успішних наукових дослідженнях та посиленні якісних показників і характеристик навчального процесу. Висловлено також прагнення міністрів освіти європейських країн сприяти та підтримувати інституційні, національні та європейські ініціативи з педагогічної підготовки, безперервного професійного розвитку викладачів, надавати підтримку вищим навчальним закладам у розробці та удосконаленні освітньо-педагогічних стратегій, покращувати синергію між освітою, дослідженнями та інноваціями.

Успішна реалізація реформ, пов'язаних з Болонським процесом, у кінцевому підсумку залежить як від узгоджених зусиль національних політиків, владних структур, державних інституцій, науково-педагогічних працівників, студентів, так і від координації реформаційних перетворень на рівні європейського простору вищої освіти.

Міністри європейських країн виступили з ініціативою запровадження структурованого підходу до колегіальної експертної підтримки реформ у сфері вищої освіти на принципах солідарності, співпраці та взаємного навчання. Висловились за міждисциплінарне і транскордонне співробітництво, за реалізацію інноваційного підходу до навчання і викладання. Міністри, відповідальні за вищу освіту, взяли на себе зобов'язання посилювати її роль у забезпеченні стійкого майбутнього для нашої планети, здійснювати ефективний пошук тих шляхів, які б сприяли досягненню цілей стійкого розвитку ООН на глобальному європейському та національному рівнях.

Безперечно, потужний в інтелектуальному сенсі форум з політики Болонського процесу сприятиме забезпеченню систематичного та скоординованого підходів до поглиблення та розширення формату міжнародної співпраці у питаннях імплементації Болонського процесу та розвитку європейського простору вищої освіти. Проте ця співпраця повинна враховувати різноманітність та специфіку національних новітніх систем у європейських регіонах та країнах, зважаючи також на відмінні внутрішні соціальні та політичні контексти вищої освіти та її геополітичний вимір. Пріоритети, складові та механізми Болонського процесу вимагають всебічного, ґрунтовного і прискіпливого критичного аналізу освітнім відомством, незалежними вітчизняними експертами, університетськими фахівцями.

Анатолій ПАВКО,
доктор історичних наук,
професор, лауреат премії
імені М.С. Грушевського
НАН України, заслужений
працівник культури України

Для сталої ядерної енергетики України

Чергове засідання Президії НАН України відбулося під головуванням президента НАН України академіка Бориса Патона.

Із доповіддю «Дослідження і розробки в галузі радіаційного матеріалознавства для забезпечення сталої ядерної енергетики України» виступив директор Інституту фізики твердого тіла, матеріалознавства та технологій ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут» член-кореспондент НАН України Віктор Воеводін.

Він відзначив важливість та ефективність досліджень фахівців НАН України, спрямованих на потреби ядерно-енергетичного комплексу України, а також вагомі результати співробітництва установ НАН України з ДП «НАЕК «Енергоатом».

Найважливішою особливістю конструкторських і паливних матеріалів, які забезпечують безпечну й економічну роботу атомних станцій, є те, що вони працюють у специфічних і складних умовах, що викликає радіаційне розпухання, окрищення, прискорює руйнівні процеси, зменшує опірність корозії.

Фахівці ННЦ «ХФТИ» розробили ефективні методи оцінювання і продовження ресурсу об'єктів атомної енергетики. Завдяки їхнім дослідженням триває експлуатація головних циркуляційних трубопроводів 1-го та 2-го енергоблоків Південноукраїнської АЕС після 200 тисяч годин експлуатації. Учені НАН України побудували емпіричну функцію для розрахунку розпухання сталі вигородки реакторів у широкому інтервалі доз, температур опромінення та швидкостей створення зміщень, що дозволило зробити прогноз працездатності реактора при тривалих строках експлуатації (30—60 років).

Однією з актуальних проблем є також збільшення технічного ресурсу роботи ядерного палива. Перспективним напрямом вирішення цієї проблеми є застосування сплаву на основі магнієтермічного цирконію з метою подальшого виробництва цирконієвих виробів для застосування в активній зоні атомних реакторів.

Після аварії на АЕС «Фукусіма» активно розвивається новий напрям досліджень — створення ядерного палива, стійкого до аварійних умов. Основні виробники ядерного палива в світі (Westinghouse, Areva) вже почали реалізацію програми зі створення для легководних реакторів стійких до аварійних умов паливних оболонок. Фахівці ННЦ «ХФТИ» розробили технологічні процеси та провели комплексні дослідження захисних властивостей низки металічних і металокерамічних покриттів на цирконієвих сплавах.

Перехід до нових типів реакторів, що працюватимуть у дуже жорстких радіаційних умовах (реакторів четвертого покоління), вимагає створення принципово нових радіаційно-толерантних матеріалів. Учені НАН України розробили новітні матеріали, толерантні до високого рівня радіації, радіа-

ційне розпухання яких у 5 разів менше, ніж базової сталі.

Ще одним новим класом перспективних матеріалів, створених в Академії, є високоентропійні сплави (ВЕСи), які мають дуже високу пластичність і в'язкість руйнування при відносно низькій границі плинності. Розроблено метод поліпшення міцності таких ВЕСів шляхом легування їх вуглецем, унаслідок чого границя плинності «класичного» ВЕСу зростає вдвічі, границя міцності — в 1,5 рази при збереженні високої пластичності.

Науковці НАН України приділяють велику увагу також розв'язанню проблеми безпечного поводження з відпрацьованим ядерним паливом і радіоактивними відходами (РАВ).

Однак у галузі матеріалознавчого забезпечення ядерної енергетики все ще є певні проблеми. Так, українське підприємство з виробництва цирконію кілька років перебуває в санації, що призвело до зупинення виробництва цирконію в державі. Незважаючи на те, що до 2030 року закінчиться ресурс експлуатації більшості вітчизняних атомних енергоблоків, досі відсутня стратегія розвитку ядерно-енергетичного комплексу України, що мала б на державному рівні чітко окреслити основні напрями розвитку галузі. Матеріалознавчі та технологічні дослідження, спрямовані на обґрунтування створення виробництва ядерного палива для реакторів ВВЕР із вітчизняної сировини, продовження ресурсу об'єктів атомної енергетики, створення й удосконалення конструкторських реакторних матеріалів, виконуються тільки в рамках цільових програм наукових досліджень НАН України. Потребує посилення взаємодія установ НАН України з ДП «НАЕК «Енергоатом», а також координація досліджень у галузі матеріалознавчого забезпечення ядерної енергетики в установах НАН України та закладах вищої освіти, активізація міжнародного співробітництва. Крім того, необхідно вдосконалити матеріально-технічну базу системи підготовки й перепідготовки висококваліфікованих фахівців і науковців, які забезпечують вирішення проблем експлуатації та перспективного розвитку ядерно-енергетичного комплексу України.

* * *

«Про виконання науково-технічних проектів установ НАН України у 2018 році» поінформував перший віцепрезидент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік Антон Наумовець.

У ході виконання у 2018 році науково-технічних проектів установ НАН України отримано вагомі результати, які сприяють впровадженню в економічну й соціальну сферу прикладних розробок установ НАН України.

Присутні розглянули також низку кадрових і поточних питань.

За матеріалами пресслужби та секретаріату Президії НАН України

Чи розмовляєте ви на есперанто?

Творці і зачинателі цієї мови, либонь, часто мріяли про те, що колись люди різних країн і різних культур, зустрічаючись між собою, задаватимуть це запитання — в надії порозумітися з усім світом.

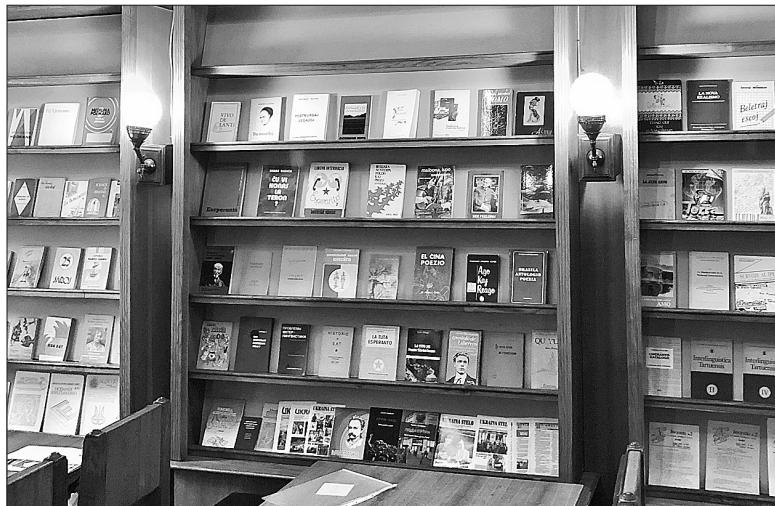
Мова есперанто була створена у 80-х роках позаминулого століття, перша публікація нею (і про неї) з'явилася у Варшаві 1887 року у вигляді 40-сторінкової брошури, вартістю 15 копійок. Автор підписався псевдонімом «Д-р Есперанто». За вигаданим іменем ховався варшавський лікар-окуліст і аматор-поліглот Людовик Лазар Заменгоф, який сподівався, що створена ним мова полегшить спілкування між народами. Оскільки нова мова виникла на території Російської імперії, то й в Україні вона поширилася досить швидко: через п'ять років на її нинішній території мешкала чверть есперантистів світу.

Втім поступово центр поширення есперанто змістився в Європу, зокрема, у Францію, де 1905 року відбувся перший міжнародний з'їзд есперантистів. А незабаром була заснована Міжнародна Есперанто-Асоціація.

Однак і Київ не випускав із рук «пальмо першості». 1907 року тут було створено об'єднання «Зелена зірка», і саме в Києві відбувся другий Всеросійський з'їзд есперантистів. А ще того ж таки 1907-го побачив світ «Підручник міжнародного мови Есперанто» Михайла Юрківа українською мовою.

1922 року Орест Кузьма видав другий підручник есперанто українською мовою. У перші роки Радянської влади більшовики не заважали новій мові, можливо, в надії, що коли настане світова революція, треба буде якось порозумітися пролетарям усіх країн! Хоча, швидше за все, у них до есперанто не дійшли ще руки, і про це свідчать «смертельні» 30-і. Рух есперанто було знищено, а його активні діячі репресовані... І тільки в повоєнні 50-і почалося відновлення. Координаційним центром стала секція есперанто Київського будинку вчених, створена в квітні 1958 року. У 60-х студентська та робітничка молодь створювала численні гуртки із вивчення мови, клуби есперантистів, які об'єдналися у Спілку молодих есперантистів — СЕІМ. Однак, радянська ідеологія не могла дозволити, щоб цей процес перебував поза межами партійного впливу.

Асоціацію радянських есперантистів було створено 1979 року, наступного року — його українське відділення. А в січні 1989 року, коли вже починалися інші часи, відбулася позачергова конференція АРЕ в Москві, яка визнала діяльність асоціації незадовільною. У такій обстановці представ-

Книги, подаровані Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого

ники есперанто-колективів України зібралися на свою конференцію, яка перейшла в установчий з'їзд. І 22 травня 1989 року на конференції у Полтаві було створено Українську есперанто асоціацію (УкрЕА) з програмою незалежної організації. Її першим президентом став Євген Ковтонюк.

Така, якщо коротко, історія. Цікава ситуація трапилася наступного року в столиці Куби Гавані, де відбувався 75-ий Всесвітній конгрес есперантистів, і куди прибула велика українська делегація — 27 осіб. За статутом повноцінним членом світової організації могла стати тільки асоціація незалежної країни. А до української незалежності було ще більше року! Однак українські делегати зуміли настільки переконати членів організаційного комітету, а потім і членів конгресу, що вони практично одностайно проголосували за членство України у світовій організації. Закриття конгресу відбулося 21 липня 1990 року, вже після ухвалення у Верховній Раді України Декларації про державний суверенітет.

Нинішнього травня УкрЕА відзначила своє 30-ліття.

Як і належить поважній організації, Українська есперанто асоціація відзначала свій ювілей науково-практичною конференцією, яку провели в Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого. Більше того, делегати почали свою роботу з екскурсії фондами бібліотеки, ознайомилися з інтернет-сервісами, каталогами. Есперанто для «парламентської бібліотеки» теж не є чужорідним: тут, зокрема, організовують курси для бажаючих вивчати міжнародну мову, є у фондах бібліотеки і література мовою есперанто — 377 примірників. І серед них переклади поезії Івана Франка та Лесі Українки. Президент Української есперанто асоціації (УкрЕА), член комітету Всесвітньої есперанто асоціації (BAE) Євген Ковтонюк пообіцяв працівникам музею поповнити запаси літератури мовою есперанто. І обіцянку почали виконувати: біля 200 книг, напи-

саних чи перекладених міжнародною мовою вже передано до фондів бібліотеки.

Програма наукової конференції була насиченою.

Історичний ракурс відтворив у своєму виступі очільник УкрЕА Євген Ковтонюк.

Про «Наукове вивчення і навчально-методичне забезпечення викладання есперанто в Україні» розповіла керівник української секції «Міжнародної ліги викладачів есперанто», доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки Ніна Данилюк. У Луцьку існує Центр есперанто, завдяки енергії й завзятості Ніни Олексіївни студенти охоче знайомляться з цією мовою на курсі лекцій «Штучні мови», на лекціях з міжнародних комунікацій, теорії і практики перекладу. Щороку набирається група студентів, які вивчають цю мову факультативно. Професор Данилюк занепокоєна тим, що останнім часом доводиться використовувати в основному перекладні підручники та посібники, і вважає, що Україна, яка має такі багаті традиції вивчення есперанто, обов'язково має видати свій, новий український посібник есперанто. На конференцію Ніна Олексіївна принесла нову книгу, яка, за її словами, ще пахне фарбою: «Лєся Українка — у світі перекладу». В ній подано вибрані поезії Лесі Українки європейськими мовами, і есперанто теж.

Завдяки есперанто радник Посольства Швеції в Україні, шведський журналіст Кале Кнівілла зумів глибоко розібратися в ситуації у Криму, історичних реаліях та сьогоденних проблемах кримськотатарського народу і написати мовою есперанто чудову книгу «Крим — наш». Українські есперантисти переклали її рідною мовою, тепер книга двома мовами поповнила перелік видань, які передано Національній бібліотеці імені Ярослава Мудрого.

Різноманітною була тематика

доповідей. Невипадково чимало промовців поверталися в своєму аналізі до витоків есперантського руху в Україні і світі. Адже минуле — передмова до майбутнього. «Міжнародна мова есперанто Людвіка Заменгофа. До історії створення» така тема дослідження Юлії Клименко, доктора педагогічних наук, доцента кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. «1989 — рік легалізації есперантсько-українських мовно-культурних стосунків» — про цей період розповів Віктор Паюк (США), президент УкрЕА 1993—1997 років. «Есперанто на Тернопільщині» — детально проаналізував доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри Тернопільського національного медичного університету Ігор Галайчук.

Чимало доброго зробив для ознайомлення зарубіжних читачів — знавців есперанто — з українською поезією голова Одеського есперанто-клубу «Біла акація», головний редактор газети «Добра справа» Семен Вайнблат. Завдяки йому есперантисти познайомилися з творчістю десятиків українських поетів... і перекладачами з української на есперанто. Семен Вайнблат нарахував їх аж 43 (чи тільки 43?).

Українські есперантисти сприяли поверненню особистості і творчості Василя Єрошенка на Батьківщину. Світового значення письменник, «сліпий поет» повернувся в Україну своїми творами, які він писав есперанто, японською та китайською. Минулого року на конгресі есперантистів у Львові, на вулиці, що носить ім'я Єрошенка, було відкрито меморіальну дошку на честь незрячого есперантиста. Про творчість видатного земляка розповів письменник, перекладач, сценарист, режисер Славко Таранюк.

Здавалося б, чи потрібна тепер мова есперанто, якщо майже весь світ або говорить, або робить вигляд, що вивчає англійську, німецьку чи ще якусь. І чи можна повернути інтерес до есперанто, принаймні, такий, яким він був в окремі десятиліття минулого століття? (На останнє ніхто не дасть відповіді). Важливіше інше: мовою есперанто створено величезний пласт світової культури, без якої вона виглядала б значно більш збіднілою. Чи не тому, наприклад, наші сусіди: угорці, поляки, естонці, які мали схожу з нами історію минулого століття, не кажучи про інші, так звані, цивілізовані країни, активно видають книги мовою есперанто. І держава їм у тому сприяє. Есперанто — ще одне вікно можливостей, щоб про нашу культуру більше дізнався світ. І хай би воно завжди було широко відкритим!

Олеся ДЯЧУК

Кожному учаснику — по медалі

Вихованці Малої академії наук отримали 5 нагород на Науково-освітній виставці-конкурсі у галузі енергетики та технічних наук OKSEF в Туреччині. У конкурсі брали участь 20 країн.

Від України поїхало п'ятеро учасників, і всі вони отримали призові місця — золото, срібло і 3 бронзи. Як розповів керівник «UF Incubator» Віталій Лісовий, такого результату поки що не вдалося досягнути жодній іншій країні-учасниці.

Золото отримав Дмитро Лопушанський за пристрій для незрячих HelpuEyes, Станіслав Лінчаковський — срібло (Робота технології виготовлення та дослідження композитних матеріалів на основі вторинного поліетилентерефталату), Єлизавета Столярчук (Переробка органічних та неорганічних відходів за допомогою сонячної енергії), Артем Агванян (Незалежні системи моніторингу якості повітря) та Володимир Новицький (Чисельний розрахунок частот вільних коливань жорстко закріпленої квадратної пластини) — бронзу.

«Для участі у конкурсі відбирали за такими критеріями: досягнення в МАН, перспективність проекту, володіння англійською мовою і вміння презентувати свій проект», — розповів В.Лісовий.

«Літо інтелекту-2019»

В Україні почали роботу літні школи для юних науковців. У планах НЦ «Мала академія наук України» провести 10 літніх наукових шкіл за різними напрямками. Першою стартувала фізична школа, яка була присвячена темі «Хвилі та акустика». Школярі конструювали й випробовували стетоскоп, досліджували слух, добирали найкращий шумопоглинальний матеріал. Крім того ознайомилися з принципом роботи моноколеса, запустили сонячний аеростат і попрацювали з металознавцями.

«Літні школи — це навчання, яке поєднується з відпочинком. В основу освітнього процесу ми завжди покладаємо практичні роботи, частину часу працюємо в лабораторії, виконуємо дослідницькі проекти», — відзначила заступник директора МАН з навчально-виховної роботи Тетяна Пешеріна.

За тим відкривається літня школа з робототехніки, а також — школи з астрономії, математики, біології, хімії, філології та мистецтвознавства. Навчальні групи налічують 25-27 осіб і формуються з учнів 8—10 класів. Для переможців фінального етапу конкурсу-захисту наукових робіт в Малій академії наук перебування безкоштовне.

Голова Наглядової ради —

академік НАН України Борис ПАТОН

Індекс газети «Світ» — 40744

Реєстраційне свідоцтво KB №2497 від 4 квітня 1997 р.

світ

Адреса редакції:

01601, МСП, Київ-601, бульв. Т. Шевченка, 16.

Телефон/ факс 287-82-47

E-mail: svit@mon.gov.ua www1.nas.gov.ua/svit

Відповідальність за достовірність інформації та

реклами несуть автори та рекламодавці

Редакція не завжди поділяє позицію авторів

публікацій

Зам. 12

Газету віддруковано у ПП «Фірма «Гранмна»